

پیاده‌سازی پایگاه اطلاعاتی چکیده انگلیسی مقالات فارسی در کتابخانه منطقه‌ای علوم و فن آوری شیراز

محمدباقر دستغیب^۱
رضیه اسماعیل‌پور^۲

مقدمه

استفاده می‌کند (۴: ۷۳-۷۸). راولی^۳، معتقد است چکیده‌های مندرج در نشریات علمی، با توجه به این اهداف آماده می‌شوند: ایجاد تمایل در خواننده برای مطالعه بقیه متن، خلاصه‌ای از متن که به انتخاب مواد خواندنی کمک می‌کند، نمایاندن چشم‌اندازی از یک رشته موضوعی به خواننده برای همگامی با پیشرفت‌ها، بدون آنکه الزامی در مرور تمام مقاله‌ها باشد. (۱: ۲۶۵)

خدمات نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی، از ضروری‌ترین خدمات اطلاع‌رسانی به‌شمار می‌آید. امروزه مؤسسات بزرگی چون CSA^۴، تمام تلاش خود را جهت نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی عنوان‌های بیشتری از مجلات به‌کار بسته است. CSA، بیش از ۳۰ سال است که فعالیت نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی انجام می‌دهد و تاکنون بیش از ۷۰ پایگاه اطلاعات کتاب‌شناختی راه‌اندازی کرده که به شکل الکترونیکی و چاپی در دسترس

طبق استاندارد (استاندارد) سازمان بین‌المللی استاندارد (ایزو)، چکیده، عبارت است از: «نشان دادن محتوای مدرک به صورت خلاصه، دقیق و بی‌هیچ نقد و تفسیر». کارکردهای چکیده، ارائه کلیت محتوای متن یا مدرک اصلی در اسرع وقت، کمک به خواننده در تعیین تناسب یا عدم تناسب محتوا و موضوع اصلی با نیاز اطلاعاتی وی، و تصمیم‌گیری درخصوص ضرورت یا عدم ضرورت مطالعه همه یا بخشی از متن اصلی آن مدرک است. چکیده مقاله تحقیقی، تنها قسمتی از مقاله است که خواننده از آن استفاده می‌کند و مبنای تصمیم‌گیری وی قرار می‌گیرد و این خود، لزوم استقلال نسبی چکیده را از متن اصلی و ضرورت صحت، دقت و جامعیت آن را نمایان می‌سازد. حتی گاه خواننده بدون مراجعه به متن اصلی، صرفاً از چکیده در مقام ابزار تصمیم‌گیری

۱. عضو هیئت علمی مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فن آوری شیراز. dstghaib@srlst.com

۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فن آوری شیراز. negaresma@yahoo.com

3. Rowley

۴. CSA: چکیده‌نامه‌های معتبری در زمینه‌های مختلف همچون علوم پایه، علوم انسانی و هنر، علوم اجتماعی و فن آوری، به‌صورت الکترونیکی و چاپی منتشر می‌سازد که از آن جمله MedLine, EconLit, ERIC, PsychInfo, LISA, Agricola می‌باشد.

می‌باشند. (۶)

در بسیاری از کشورها، مراکز ملی اسناد مسئولیت تولید انتشارات نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی را برعهده دارند و بخش اعظم خدمات، به زبان انگلیسی در آمریکا چاپ و منتشر می‌شود. (۱: ۲۷۰)

الگوهای فراوانی، برای فرایند چکیده‌نویسی تهیه شده است. استاندارد کردن روش‌های چکیده‌نویسی، چه در سطح ملی و چه در سطح فراملی، هنوز با دشواری‌هایی همراه است. زیرا همگان در تأکید بر ویژگی‌هایی چون دقت، صحت، ایجاز، رسایی، عینیت، بی‌طرفی و بهره‌گیری از نشانه‌ها و اختصارات استاندارد بین‌المللی، متفق‌القولند؛ ولی در عمل و در ساختار با یکدیگر تفاوت دارند (۲: ۸). اندریاس و مایر^۵، در سال ۱۹۹۴ ادعا کردند که تنها شش چکیده‌نویس با ۴۵۳ راهبرد مختلف چکیده تهیه می‌کنند (۳: ۷۷۵). همچنین، استاندارد (استاندارد)‌های گوناگونی برای تهیه چکیده‌ها وجود دارد: استاندارد ملی آمریکا درباره چکیده‌ها، رهنمودهایی برای چکیده‌نویسی ۱۹۹۷-۱۴، ANSI/ NISOZ ۳۹ و قواعد مرکز اسناد وزارت دفاع آمریکا. این، در حالی است که تحقیق تیبو^۷ در سال ۱۹۹۲، نشان داده است که انتشار استانداردها برای نگارش چکیده، بیشتر در حوزه‌های علوم کاربرد دارد نه در حوزه‌های انسانی. (لنکستر) مؤسسات چکیده‌نویسی، معمولاً چکیده‌ها را به زبان انگلیسی تهیه می‌کنند. مثلاً چکیده‌نامه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، چکیده انگلیسی

مقالاتی را می‌آورد که به زبان‌های ایتالیایی، اسپانیایی، روسی و دیگر زبان‌هاست. (۳: ۱۶۷)

مرکز اطلاع‌رسانی علوم و فن‌آوری ژاپن^۷، پایگاه اطلاعات کتاب‌شناختی جامعی از چکیده انگلیسی مواد منتشر شده در ژاپن، اعم از مقالات مجلات، گزارش‌های فنی، مقالات همایش‌ها و گاهنامه‌ها، در زمینه‌های علوم، فن‌آوری و پزشکی، به نام JICST-E به وجود آورد که از سال ۱۹۹۴ به JICST-EPlus تغییر نام یافت (تفاوت این نسخه با نسخه قبلی، در این است که رکوردهای نمایه نشده را نیز برای روزآمد کردن این پایگاه وارد می‌کنند. البته پس از نمایه‌سازی، رکوردهای جدید جایگزین رکوردهای ناقص (PreJICST-E records) می‌شوند. JICST-EPlus در حدود ۶۰۰۰ نشریه را نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی می‌کند، دوبار در ماه روزآمد می‌شود و تاکنون دو میلیون رکورد دارد و پوشش زمانی آن از ۱۹۸۵ تاکنون است. این پایگاه، در شبکه STN^۸ قرار دارد و هزینه استفاده از آن، ۸۰ دلار در ساعت است. (۷)

در ایران، پایگاه اطلاعات کتاب‌شناختی مقالات ایرانی، به زبان فارسی وجود دارد؛ اما چون پایگاهی از مقالات فارسی به زبان انگلیسی ارائه نشده بود، مرکز جهاد دانشگاهی علاوه بر ارائه اطلاعات کتاب‌شناختی مقالات به فارسی، آن‌ها را به زبان انگلیسی هم ارائه می‌دهد. در سال ۱۳۸۵ کتابخانه منطقه‌ای

5. Anderias & Mayer

6. Teaboo

7. Japan Information Center of Science and Technology.

8. STN=Scientific & Technical Information Network.

علوم و فن آوری شیراز، اقدام به ایجاد پایگاهی کتاب‌شناختی از چکیده مقالات فارسی به انگلیسی کرد. با توجه به اینکه مجلات علمی- پژوهشی و علمی- ترویجی چکیده‌ای از مقالات خود را به انگلیسی در نشریه خود به چاپ می‌رسانند، این طرح، با استفاده از این چکیده‌ها کار خود را آغاز کرد. پایگاه چکیده‌های انگلیسی مقالات فارسی کتابخانه منطقه‌ای، اطلاعات جامعی درباره هر مقاله ارائه می‌دهد. عنوان نشریه (به انگلیسی و آوانگاری به فارسی)، سال انتشار، دوره، شماره، شماره استاندارد بین‌المللی نشریه، زبان اصلی مقاله، چکیده و کلیدواژه‌ها، اطلاعات نویسندگان شامل نام و در صورت ذکر آن در مقاله، سازمان وابسته و نشانی پست الکترونیکی نویسنده. (ضمیمه)

اهداف

از معیارهای سنجش میزان تولید اطلاعات کشورها، تعداد مقالاتی است که در ISI داشته‌اند و یا تعداد مقالاتی است که از متخصصان هر کشور، در مجلات معتبر خارجی مندرج است. از آنجاکه اکثر این منابع به زبان انگلیسی است، نوشتن مقاله به زبان فارسی، محدودیتی برای مقالات منتشر شده در ایران به وجود می‌آورد. همچنین شمار اندکی از نویسندگان مقالات فارسی نسخه‌ای از مقاله خود را به انگلیسی، برای درج در نشریات معتبر بین‌المللی می‌فرستند. چه بسا متخصصان ایرانی زودتر به کشف مسئله‌ای نایل آیند، اما چون مقالاتشان به زبان فارسی است، در سطح بین‌المللی

به خوبی اطلاع‌رسانی نمی‌شود. به منظور ارائه سهم ایران در تولید اطلاعات و رشد علوم، می‌توان از چکیده‌های انگلیسی مقالات فارسی - که معمولاً در نشریات «علمی- پژوهشی» و «علمی- ترویجی» چاپ می‌شود - بهره برد و آن‌ها را به صورت پایگاه اطلاعات کتاب‌شناختی مقالات فارسی به زبان انگلیسی درآورد. همچنین، می‌توان آن‌ها را به صورت چکیده‌نامه‌های موضوعی چاپ کرد و یا اینکه از مؤسسات نمایه‌ساز و چکیده‌نویس بین‌المللی خواست تا آن‌ها را در نشریاتشان به چاپ برسانند و این امر، بهره‌گیری بیش از پیش محققان خارجی را در سطح فراملی از مقالات ایرانیان در پی خواهد داشت.

کاربرد و اثربخشی

به طور کلی، کاربردهای متفاوتی می‌توان برای چکیده برشمرد. اولین و شاید مهم‌ترین کاربرد، آن است که چکیده‌ها انتخاب را آسان می‌کنند. چکیده، به خواننده کمک می‌کند تا تصمیم بگیرد که آیا مدرک منظور، مورد علاقه او هست یا خیر! با حذف مقالات نامرتبط، در زمان و هزینه‌ها صرفه‌جویی می‌شود. چکیده تمام‌نمای خوب، می‌تواند جایگزین مطالعه مدرکی شود که مورد نظر کاربر است. برای توضیح محتوای اطلاعاتی مدارکی که به زبانی ناآشنا برای خواننده‌ای خاص نوشته شده، چکیده می‌تواند بسیار سودمند باشد. همچنین برای قضاوت درباره مرتب بودن مدرک، چکیده به نسبت بقیه بخش‌های رکورد مثل عنوان و کلیدواژه‌ها، از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ حتی در بسیاری از سامانه‌های

بازیابی اطلاعات محتوایی، صرفاً چکیده به عنوان محتوای مدارک جستجو می شود.

هر نشریه چکیده نویسی یا نمایه سازی، وسیله ای ارزان و راحت برای گردآوری فهرستی از منابع و کتاب شناسی در موضوع مورد نظر به حساب می آید. (۱: ۱۷۲)

چکیده ها، با تسهیل در شناسایی مدارک چاپی و ایجاد امکان دستیابی به مدارک ذخیره شده، در نظام های بازیابی رایانه ای امروزی - سامانه هایی که در آن ها متن چکیده ها در قالبی قابل جستجو ذخیره می شود - نقش مهمی ایفا می کنند.

امروزه در مجلات دانشگاهی، بیشتر مقالات دارای چکیده هستند و اغلب، نویسندگان مقالات این چکیده ها را تهیه می کنند. در بسیاری از موارد، این چکیده ها را از مقالات جمع آوری می کنند و در مراکز خدمات نمایه سازی و چکیده نویسی منتشر می سازند. برخی مجلات، چکیده ها را به پیش از یک زبان منتشر می کنند؛ مثلاً چندین مجله روسی و ژاپنی و همچنین بسیاری از مجلات فارسی، چکیده های انگلیسی را نیز ضمیمه می کنند.

مراحل انجام کار

۱. انتخاب نشریه؛
۲. پویش^۹ و تشخیص کاراکتر نوری^{۱۰}؛
۳. بررسی متن پویش شده؛
۴. وارد کردن اطلاعات در برنامه؛
۵. ویرایش.

انتخاب نشریه: چون در این طرح اولویت کار با نشریات علمی- پژوهشی و علمی- ترویجی بود، ابتدا سعی شد تا نشریات علمی- پژوهشی در همه زمینه ها نظیر علوم انسانی، پزشکی، فنی و مهندسی، علوم پایه و کشاورزی انتخاب شوند. زیرا برای ورود اطلاعات چکیده مقاله ها، نیاز به داشتن یک شماره منحصر به فرد بود. شماره فایل تمام متن مقالات برای هر چکیده در این پایگاه وارد می شد. بنابراین نشریاتی بایست انتخاب می شد که در بخش نمایه سازی نمایه شده و دارای شماره فایل تمام متن می بودند. شماره فایل تمام متن، شماره ای منحصر به فرد است که به هر مقاله در کتابخانه منطقه ای داده می شود و به شناسایی و بازیابی سریع مقاله کمک می کند. اطلاعات نشریات کار شده، در یک دفتر و در یک فایل پایگاه داده^{۱۱} ثبت می شود.

مرحله پویش و تشخیص کاراکتر نوری: پس از انتخاب نشریه، قسمت چکیده های انگلیسی مقالات پویش (اسکن) می شود و یا اینکه فایل چکیده های انگلیسی مقالات به صورت فایل پی دی اف^{۱۲}، از قسمت E-Journal وبگاه کتابخانه منطقه ای بارگذاری می گردد. سپس در برنامه OCR Pro Omnipage نسخه ۱۴ به صورت ویرایش پذیر درمی آید.

بررسی متن پویش شده: بعد از اینکه فایل در برنامه OCR خوانده شد، به شکل فایل متنی درمی آید. کارور (اپراتور)، این فایل را به Microsoft Word می فرستد. این کار،

9. Scan.

10. Optical Character Recognition (OCR).

11. Access.

12. PDF=Portable Document Format.

برای رفع لغزش‌های احتمالی موجود در متن چکیده‌ها صورت می‌گیرد (در Microsoft Word، امکان بررسی املا و نحو جملات وجود دارد و در زیر کلمات دارای غلط املائی خط قرمز می‌کشد). کارور، باید بداند که ممکن است کلمات تخصصی نامنطبق با واژه‌نامه Microsoft Word هم غلط گرفته شوند که این‌گونه موارد نباید تصحیح شوند. بعد از تصحیح، اطلاعات را کارور وارد برنامه می‌کند. در صورت لزوم، می‌توان این اطلاعات را ویرایش کرد.

مسائل و مشکلات

نشریات چاپی فارسی، دارای استاندارد چاپ یکسانی نیستند. این نشریات، مجوز اعتبار علمی- پژوهشی و علمی- ترویجی بودن خود را از وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری یا از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی دریافت می‌کنند. پیروی کردن از یک شیوه استاندارد چاپ، یکی از مقوله‌هایی است که در اعطای این مجوز به مجلات، باید در نظر وزارتخانه‌ها باشد. این ادعا، بنا به دلایل زیر می‌تواند توجیه شود:

- چکیده‌ها، دارای غلط املائی بسیاری است؛ مثلاً hier به جای higher یا oter به جای other یا orther به جای order!
- نشریه، شماره ندارد و فقط دوره دارد یا شماره دارد، دوره ندارد و یا هر دو را ندارد و به جای آن‌ها شماره پیاپی (successive number, serial number) دارد.
- شماره و دوره روی جلد، با شماره و دوره مندرج در نشریه یکی نیست.

- شماره و دوره پشت جلد نشریه به انگلیسی، کاملاً با شماره و دوره روی جلد فارسی متفاوت است، که این را باید به حساب این گذاشت که سال میلادی با سال شمسی تفاوت دارد.

- در مواردی، نام شخص یا اشخاصی که زیر عنوان مقاله آورده شده، در چکیده انگلیسی نیامده و یا نام اشخاص دیگری آورده شده است. حتی در بسیاری موارد، نام شخص در قسمت چکیده انگلیسی اشتباه املائی دارد.

- سازمان وابسته نویسندگان در قسمت چکیده انگلیسی نبود و کارور (اپراتور)، ناگزیر به مراجعه به قسمت مقالات فارسی و ترجمه نام سازمان آن‌ها می‌شد.

- بعضی از نشریات علمی- پژوهشی، شماره ISSN ندارند.

- برخی نشریات، اصلاً چکیده انگلیسی نداشتند. مثلاً نشریه اطلاعات سیاسی- اقتصادی که دارای رتبه علمی- ترویجی است اما چکیده انگلیسی ندارد.

- در بسیاری موارد، چکیده‌های مقالات (فارسی و انگلیسی) کلیدواژه نداشتند و کارور، ناچار به ارجاع به مقاله فارسی و انتخاب کلیدواژه مناسب و یافتن معادلش برای آن چکیده می‌شد.

- پشت جلد بعضی از نشریات، به زبانی غیر از انگلیسی (فرانسه یا آلمانی) نوشته شده بود.

- رنگ پس‌زمینه بعضی نشریات، خاکستری بود که در برنامه OCR با مشکل مواجه می‌شد و در برنامه خوانده نمی‌شد.

در مواردی هم چکیده به شکل ستونی چاپ شده بود که باز هم به خوبی در برنامه OCR خوانده نمی شد.

چون در تهیه پایگاه نشریات الکترونیکی متن کامل فارسی در کتابخانه منطقه ای علوم و فن آوری شیراز هم این مسائل وجود دارد، چنانچه ناشران مجلات قالب استانده (استاندارد) نشر را رعایت کنند، پیاده سازی پایگاه های اطلاعاتی در حد استاندارد جهانی صورت خواهد گرفت (۵: ۸۳-۹۶). بنابراین، مسئولان نشر مجلات در ایران، می باید این مهم را مدنظر قرار دهند.

از آنجا که جز الفبای آوانگاری - که استفاده از آن، مستلزم آموزش است - استانده ای برای همسان سازی نگارش نام ها وجود ندارد، تلاش بر این بود تا از یک شکل واحد استفاده شود؛ مثلاً برای کلمه علوم، شکل Olum پذیرفته شد نه شکل Uloom. برای پیدا کردن برابر انگلیسی نام های فارسی جهت عنوان نشریات، مشکلات زیادی وجود داشت.

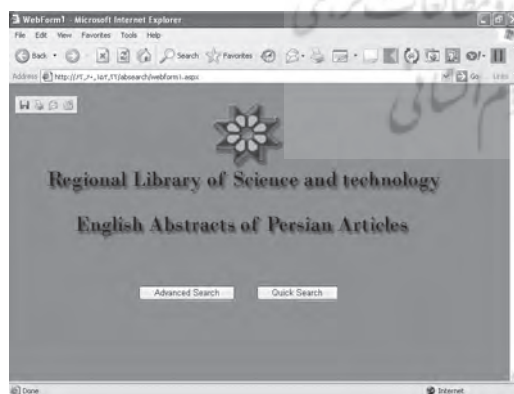
روش استفاده از پایگاه چکیده انگلیسی مقالات فارسی در اینترنت

موتور جستجوی پایگاه اطلاعاتی چکیده انگلیسی مقالات فارسی، با توجه به هدفی که پایگاه اطلاعاتی دارد، می باید در درون چکیده ها جستجوی تمام متن کند و اطلاعات را پس از بازیابی به کاربر نشان دهد. برای بالا بردن کارایی جستجو، سامانه به صورت پیوسته طراحی شده تا فرایند جستجو به صورت

ساده و یا پیشرفته انجام شود. در جستجوی ساده، کلیه مداخل مقالات مورد جستجو قرار می گیرد تا دقت جستجو حفظ شود. با ورود به صفحه خانگی کتابخانه منطقه ای علوم و فن آوری شیراز (www.srlst.com) و انتخاب گزینه Non-Persian Databases از سمت چپ صفحه و سپس انتخاب گزینه AbsTrans، می توان وارد قسمت جستجوی پایگاه چکیده های انگلیسی مقالات فارسی شد (شکل ۱). گفتنی است که این پایگاه، هم اکنون به صورت رایگان در دسترس عموم است.

همان طور که در شکل ۱ نشان داده شده است، با ورود به پایگاه، امکان انتخاب نحوه جستجو مشخص می شود. کاربر، می تواند جستجوی سریع^{۱۳} و یا جستجوی پیشرفته^{۱۴} را انتخاب کند. در جستجوی پیشرفته، مدخل های بیشتری را می توان با شرایط محدود کرد و در نتیجه، جستجو دقیق تر می شود.

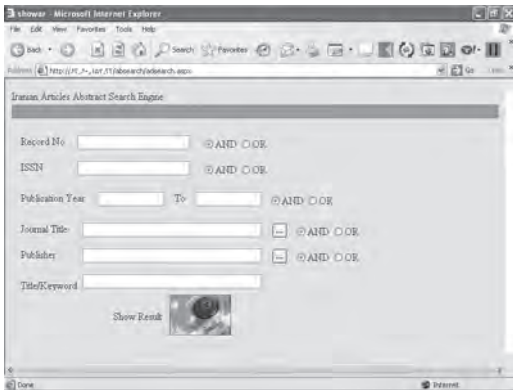
برای جستجوی سریع، کافی است

شکل ۱. پایگاه اطلاعاتی چکیده انگلیسی مقالات فارسی

13. Quick search.

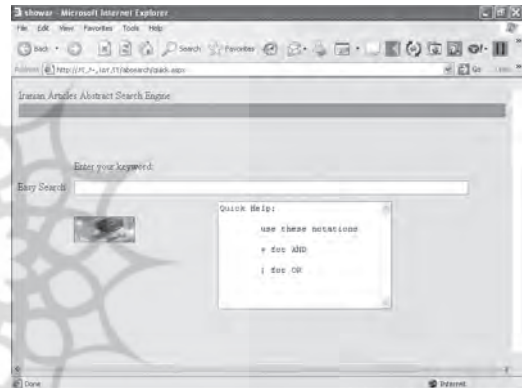
14. Advanced search.

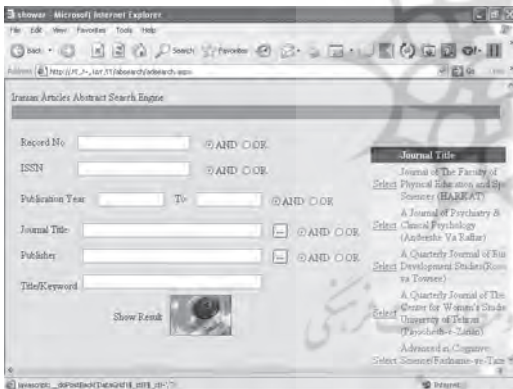
شکل ۳. صفحه جستجوی پیشرفته

کلیدواژه‌های دلخواه را در جعبه جستجو وارد کنیم. عملگرهای منطقی و (+)، یا (|) و دیگر عملگرهای بولی در جمله جستجو قابل استفاده است. عبارات ساخته شده در قسمت جستجوی سریع، در عنوان، چکیده و کلیدواژه‌های مقالات جستجو می‌شود و نتایج را براساس میزان شباهت، مرتب و فهرست می‌کند (شکل ۲). چنانچه کاربر نیازمند محدود کردن نتایج باشد، می‌تواند از جستجوی پیشرفته استفاده کند.

ظاهر می‌شود. با انتخاب گزینه Select در جلو نام هر نشریه، می‌توان عنوان آن را انتخاب کرد.

شکل ۲. جستجوی سریع

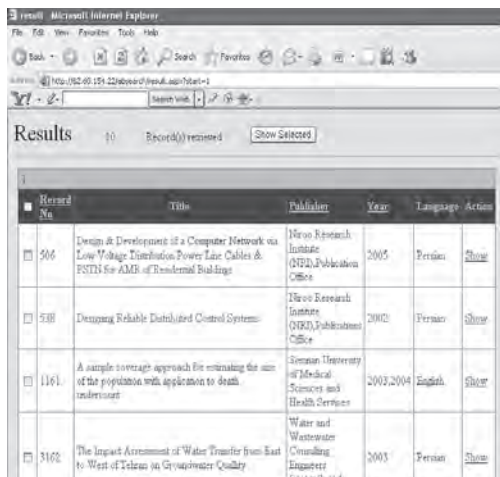
شکل ۴. انتخاب عنوان مجله از فهرست (لیست)

جستجوی پیشرفته

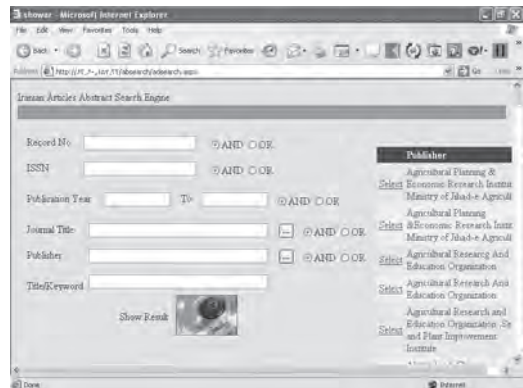
جستجوی پیشرفته، امکان جستجوی رکورد را براساس معیارهای پیشرفته فراهم می‌آورد. در این مرحله، می‌توان براساس شماره انحصاری رکورد، شماره ISSN، محدوده زمانی سال نشر، عنوان مجله، ناشر یا کلیدواژه و یا عنوان، فرایند جستجو را انجام داد. (شکل ۳) همان‌طور که در شکل ۴ مشاهده می‌شود، با انتخاب گزینه ...، می‌توان عنوان مجله را از فهرست مجلات انتخاب کرد. در این حالت، یک فهرست در سمت راست صفحه

شکل ۵ نیز، انتخاب نام ناشر را از فهرست نشان می‌دهد. در این مرحله هم علامت ... را انتخاب می‌کنیم و فهرست ناشران در سمت راست پنجره مرورگر ظاهر می‌شود. با انتخاب گزینه Select، می‌توان نام ناشر را انتخاب کرد.

امکان جستجو در عنوان و کلیدواژه نیز

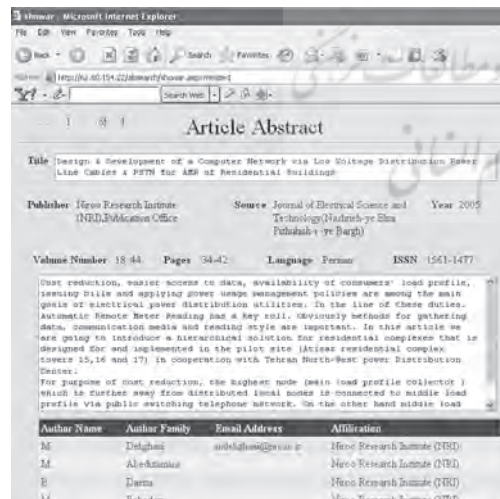
شکل ۶. نمایش نتایج جستجو

شکل ۵. انتخاب ناشر از فهرست (لیست)

شکل ۷، نمایش کامل رکورد را نشان می‌دهد. برای نمایش رکورد قبل یا رکورد بعد، از علامت < > در بالای صفحه استفاده می‌کنیم. اگر نتیجه جستجوی رکورد بیش از یک صفحه باشد، صفحات جستجو در بالای صفحه با شماره صفحات نمایش داده می‌شود و کاربر، می‌تواند با انتخاب صفحات،

وجود دارد. هر شرط جستجو را نیز می‌توان با شروط دیگر ترکیب کرد. در این مرحله، از عملگرهای منطقی AND و OR استفاده می‌شود. بنابراین در قسمت جستجوی ترکیبی، می‌توان شروط جستجو را با هم ترکیب کرد و دامنه جستجو را محدود ساخت. سامانه، کلیدواژه‌های داده شده را به صورت تمام متن جستجو می‌کند و نتیجه را نمایش می‌دهد.

شکل ۷. نمایش کامل رکوردهای انتخاب شده

نمایش نتایج جستجو

نمایش نتایج جستجو در شکل ۶، نشان داده شده است. در این صفحه عنوان رکورد، ناشر، سال انتشار و زبان نگارش مقاله، نمایش داده می‌شود. با انتخاب گزینه Check Box - که در ردیف هر رکورد وجود دارد - می‌توان هر رکوردی را انتخاب کرد. پس از انتخاب رکوردهای دلخواه، انتخاب گزینه Show Selected موجب نمایش کامل رکورد خواهد شد.

فهرست رکوردهای آن صفحه را مشاهده و در صورت نیاز، رکوردهای دلخواه را انتخاب کند.

نتیجه گیری

وجود چکیده به ویژه در مواردی که مدارک را به دشواری می توان یافت، یا مدرکی که به زبان ناآشنا (زبانی غیر از زبان جستجو) برای کاوشگر ارائه شده است، بسیار ارزشمند است. روش های تازه تری نیز برای تهیه چکیده های خودکار پیشنهاد شده، ولی نتایج آنها، محققان را از دستیابی به چکیده ای مطلوب از یک مدرک ناامید کرده است. کوهلن^{۱۵}، در سال ۱۹۸۶ به این نتیجه رسید که چکیده نویسی، کاری است فکری و از این رو، نمی تواند به فرایند خودکار تبدیل شود. این، در حالی است که امروزه حتی با پیشرفت های بیشتر در زمینه هوش مصنوعی، باز هم برخی محققان حرف کوهلن را قبول دارند (۳: ۴۴۴). البته امروزه، پیشرفت های شگرفی در این زمینه صورت گرفته و سامانه هایی در این عرصه تولید شده است. چون بهره برداران این پایگاه، غیرفارسی زبانان هستند، از اهداف آینده کتابخانه منطقه ای، ترجمه مقاله های فارسی به انگلیسی، در صورت نیاز و درخواست کاربران است.

منابع

۱. راولی، جنیفرای. *نمایه سازی و چکیده نویسی*. ترجمه جعفر مهرداد. تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۴.

۲. صدیق بهزادی، ماندانا؛ مولوی، فرشته. *اصول چکیده نویسی بر اساس استاندارد ایزو ۲۱۴-۱۹۷۶*.

تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱.
۳. لنکستر، فردریک. *نمایه سازی و چکیده نویسی، مبانی نظری و عملی*. ترجمه عباس گیلوری، تهران: چاپار، ۱۳۸۲.

۴. مختاری، حیدر. «چکیده ساختاری و نقش آن در فشرده سازی اطلاعات علوم پزشکی و بهداشتی». *فصلنامه کتاب، دوره شانزدهم، ۴ (زمستان ۱۳۸۴): ۷۳-۷۸*.

۵. مهرداد، جعفر؛ کلینی، سارا. «پایه سازی پایگاه نشریات الکترونیکی متن کامل فارسی در کتابخانه منطقه ای علوم و تکنولوژی شیراز». *کتابداری و اطلاع رسانی، دوره هفتم، ۴ (۱۳۸۳): ۸۳-۹۶*.

6. CSA about and products. [on-line]. Available: <http://www.csa.com/>

7. Database descriptions, JICST-Eplus—Japanese Science & Technology. [on-line]. Available: http://support.dialog.com/publications/dbcat/dbcat_2005_pp150-199.pdf.

تاریخ دریافت: ۱۳۸۶/۶/۳

:LISA Sample Record

- TI: Title
An overview of readers' advisory service with evaluations of related Websites
- AU: Author
Schultz, K
- SO: Source
Acquisitions Librarian; (23) 2000, p.21-33
- IS: ISSN
0896-3576
- AB: Abstract
Contribution to a thematic issue devoted to the Internet and acquisitions. As readers' advisors, librarians attempt to match users with books they will enjoy. Typically done with fiction, this service is important for 2 reasons: fiction circulation figures are consistently high in public libraries; and users often rely on recommendations for fiction reading material since the contents of novels are not as clearcut as non fiction books, which are sorted by subject. To be successful advisors, librarians must know their collections and their users' reading preferences, and then bridge the two. Librarians can learn their users' reading preferences using specific interview techniques, and they can learn their collections using readers' advisory aids such as the latest Web resources. (Original abstract - amended)
- FE: Features
refs.
- LA: Language
English
- PY: Publication Year
2000
- DE: Descriptors
Acquisitions; Selection aids; World Wide Web; Web sites; Evaluation; Libraries; User services; Readers advisory work
- SH: Shelfmark
0578.881170
- UD: Update
20000725
- AN: Accession Number
95048

پروہ شہ گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

AbsTrans Sample Record

Title	Simulation of Neutron Streaming through Labyrinth of the Shield of Thallium Target Room of Cyclotron ^Cyclone 30" using MCNP Computer Code		
Publisher	Atomic Energy Organization of Iran	Source	Journal of Nuclear Science and Technology
		Year	2005
Volume Number	2005 32	Pages	1-7
		Language	Persian
		ISSN	1735-1871
<p>Thallium-201 is one of the medical radioisotopes produced in Nuclear Research Center for Agriculture and Medicine via $^{203}\text{Tl}(p, 3n)^{201}\text{Pb}$ reaction, using protons from cyclotron Cyclone 30. Due to high intensity of the neutrons produced from the thallium target and its copper substrate, protection against this radiation is a necessity. The radiation shield is the concrete walls of the target room accessible from outside through a multi-bend maze. In this work, we have calculated the streaming of neutrons through the maze of the target room using MCNP Monte Carlo radiation transport code. The target has been bombarded with 145 μA of 28.5 MeV protons. Equivalent dose rate of neutrons in various positions in the maze has been calculated and compared with the measured values. The maximum deviation between the calculated and measured values is found to occur at the farthest position from the source, namely at the entrance door of</p>			
Author Name	Author Family	Email Address	Affiliation
G	Rasah	grasah@nrca.m.org	Nuclear Research Center for Agriculture and Medicine
N	Hajlo	-	Nuclear Research Center for Agriculture and Medicine
S	Hamadi	-	Arak University, P.O. Box: 38156 -879, Arak - Iran
G	Aslani	-	Nuclear Research Center for Agriculture and Medicine
Keyword(s)			
thallium-201			
radiation shield			
backscattered neutrons			
monte carlo method			
MCNP code			
radiation streaming			
computer simulation			
cyclone 30			

SID Sample Record:

Document Search - Microsoft Internet Explorer

Address: <http://www.sid.ir/En/ViewPaper.asp?ID=208118&varStr=1;FAIZ%20J.,SERVATIAN%20A.,PILAY%20P.;DECEMBER%201998;>

Scientific Information Database
SID
Home Back

1 : DECEMBER 1998; 26(10):1076-1079.

OPTIMIZATION OF AN ELECTRONICALLY CONTROLLED CAPACITOR FOR A SINGLE-PHASE INDUCTION MOTOR

FAIZ J.,SERVATIAN A.,PILAY P.

* Tabriz, Iran

In this paper the performance of a single-phase induction motor with an electronically controlled capacitor is examined. The capacitor in series with the auxiliary winding is controlled with an electronic circuit and different optimization criteria are applied in order to determine the optimum capacitance of subsequent performance of the motor.

Keyword:

Printable Version

Done Internet

پروہشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نقد و معرّفی

پروژه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

پروہشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نقد کتاب گنجینه عکس‌های تاریخی

سید محمود سادات بیدگلی^۱

نشر عکس‌های مستند تاریخی، کمک ارزنده‌ای به بازشناخت تصاویر اشخاص و آثار تاریخی می‌کند. اما کتاب گنجینه عکس‌های تاریخی، به‌رغم محاسنش - که همانا انتشار یکجای تصاویر قبلاً منتشر شده است - پژوهشگر تاریخ قاجار را با مجموعه‌ای دارای لغزش - های تاریخی مواجه می‌سازد. لذا نگارنده این سطور - که در مجالی موفق به رؤیت کلیه عکس‌های آلبومخانه کاخ گلستان شده و به سهم خود دغدغه عکس‌های تاریخی را دارد - بر آن شد تا بر سبیل نقد، یادآور نکاتی چند در این باره گردد. بخشی از مسائل مورد طرح، به سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران بازمی‌گردد که این کتاب را منتشر کرده است و پاره‌ای نیز به مؤلف مجموعه!

الف - موارد ناشی از ناشر

۱- قطع

قطع کتاب، رحلی سلطانی (دو وزیری) است. انتشار عکس‌ها و مجموعه‌های نفیس، هنگامی در قطع رحلی دو وزیری صورت می‌گیرد که مجموعه بالای ۳۰۰ صفحه باشد

در سال ۱۳۸۶، کتاب گنجینه عکس‌های تاریخی، به کوشش دکتر کیانوش کیانی هفت‌لنگ و به وسیله انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران منتشر شد. کتاب یاد شده، دارای ۱۴۰ قطعه عکس است و همان‌طور که از مقدمه آن (ص ۲۸) برمی‌آید، مؤلف، این عکس‌ها را ابتدا بتدریج در فصلنامه گنجینه اسناد از شماره ۲۹ به بعد به چاپ رسانده، سپس در این مجموعه به صورت کتاب مستقلی منتشر کرده است. حال با توجه به اینکه انتشار عکس‌های تاریخی برپایه روش علمی در مراکز آرشیوی کشور به صورت مجموعه کمتر صورت می‌گیرد، انتشار این اثر را در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، به فال نیک باید گرفت.

تنها کوشش ارزنده در این سال‌ها، متعلق به محمدحسن سمسار و فاطمه سرائیان است در کتاب کاخ گلستان (آلبومخانه) فهرست عکس‌های برگزیده عصر قاجار (تهران: سازمان میراث فرهنگی، ۱۳۸۲). این کتاب، شامل معرفی و گزیده عکس‌های تاریخی آلبومخانه کاخ گلستان است. لذا بازچاپ و

۱. کارشناس ارشد تاریخ ایران دوره اسلامی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران m.sadat@yahoo.com

و با کاغذ برّاق (گلاسه) و جلد سخت منتشر شود و نیاز باشد که تصاویر یا عکس‌های کتاب، در قطع اصلی آن‌ها منتشر شود. اما در این مجموعه، نبودن توازن در قطع و عطف کتاب هویدا است. تعداد صفحات کتاب، ۱۸۴ صفحه در قطع رحلی دو وزیری و جلد آن نرم است و کاغذش تحریر صد گرمی است. از این رو، شکل و شمایل آن، شباهتی با کتاب ندارد که بناست در حکم نمایشگاه گنجینه عکس‌های تاریخی باشد، بلکه بیشتر به کتاب‌های کمک آموزشی می‌ماند.

از مجموع ۱۴۰ قطعه عکس چاپ شده در کتاب، یک قطعه عکس با اندازه $۳۰/۵ \times ۴۰/۵$ سانتیمتر، بزرگترین و سه قطعه عکس با اندازه $۱۳ \times ۸/۵$ سانتیمتر، کوچکترین عکس-هاست. تعداد ۴۶ قطعه عکس با اندازه ۲۹ سانتیمتر در طول یا عرض در کتاب وجود دارد. اگر عکس‌ها به صورت ۱۰۰×۱۰۰ یعنی قطع واقعی خود عکس چاپ می‌شد، انتخاب قطع رحلی سلطانی، کاری حساب شده بود. اما بررسی ۷۶ قطعه عکس در ابتدای کتاب، این را می‌رساند که از مجموع ۷۶ قطعه، فقط یک قطعه (ص ۵۷) در اندازه واقعی و ۵۴ قطعه کوچکتر از قطع واقعی و ۳۱ قطعه بزرگتر از اندازه واقعی خود چاپ شده است. در نتیجه، نگاشتارگر (گرافیکست) عکس‌ها را بزرگ و کوچک کرده است. بنابراین، انتخاب قطع کتاب نیز با این نظر که عکس در اندازه واقعی خود چاپ شود، متفی است.

حاشیه‌بندی‌های خالی در بالا و پایین عکس‌ها، در برخی صفحه‌ها به ۱۳ سانتیمتر در پایین و ۱۰ سانتیمتر در بالا می‌رسد که با

توجه به نوع چاپ کتاب، نقش حاشیه‌بندی (پاسپارتو) را در عکس‌ها کم‌رنگ و کم‌اثر می‌سازد و کمکی هم به زیبایی چاپ عکس‌ها نمی‌کند؛ ضمن اینکه برخی از عکس‌ها دارای حاشیه‌بندی بسیار زیبایی است. پس، این همه جای خالی برای چیست؟ آیا ثمری جز هدر دادن کاغذ بیشتر داشته است؟

چسب به کار رفته در صحافی مجموعه نیز سرد است که با توجه به قطع بزرگ کتاب، با چندین بار ورق زدن، اوراق کاغذ از کتاب جدا می‌شود.

۲- چاپ

چاپ این کتاب اگر به صورت چهار رنگ با کاغذ برّاق صورت می‌گرفت، بسیار مناسبتر بود. زیرا فناوری چاپ عکس‌ها را در زمان خود و نیز بهره‌گیری از مواد مختلف و همچنین گذر زمان را بخوبی نشان می‌داد. با وجود آنکه عکس‌ها در آن زمان به صورت سیاه و سفید بوده‌اند، چاپ آن‌ها به صورتی غیر از چهار رنگ، اطلاعات تخصصی عکس را به طور کامل نشان نمی‌دهد، چنانچه در مورد این کتاب نیز همین‌گونه است.

ب- موارد مربوط به مؤلف

۱- زیرنویس

زیرنویس عکس‌های کتاب، پنج موضوع را دربرمی‌گیرد:

۱- موضوع عکس؛

۲- تاریخ؛

۳- منشأ (که در سرتاسر کتاب، منشأ،

آرشیو عکس معاونت اسناد ملی است)؛

۴- اندازه واقعی عکس؛

۵- شماره انتشار در گنجینه اسناد.

همان‌طور که از مقدمه کتاب در صفحه ۱۱ برمی‌آید، «این عکس‌ها، در گروه اسناد دیداری - شنیداری و الکترونیکی مدیریت طبقه‌بندی و نمایه‌سازی سابق (اداره‌کل تنظیم و پردازش اسناد فعلی) شناسایی، فهرست‌نویسی و نمایه‌سازی می‌شده‌اند». لذا یادکرد منشأ برای یکایک عکس‌ها به صورت یکنواخت، با توجه به ذکر آن در مقدمه، به نظر کاری بیهوده می‌نماید و مشخصه اصلی - که می‌بایست در زیرنویس عکس‌ها ذکر می‌شد و نشد - شماره بازیابی است. اگر عکس‌ها جزء آرشیو عکس معاونت اسناد ملی است، چرا شماره بازیابی ندارد و اگر نیست، چرا منشأ آن‌ها آرشیو عکس معاونت اسناد ملی قید شده است؟ ذکر شماره انتشار عکس در گنجینه اسناد، با توجه به اینکه عکس‌ها در این فصلنامه هم به صورت خام و بعضی بدون زیرنویس منتشر می‌شده است، چیزی به اطلاعات خواننده نمی‌افزاید. عکس‌های جالبی نیز با زیرنویس کامل در فصلنامه چاپ شده که در این مجموعه نیامده است. کاستی‌های کتاب، بیشتر به زیرنویس عکس‌ها برمی‌گردد.

کاستی‌های مربوط به موضوع عکس کلی‌گویی

موضوع و شرح مکان عکس و نیز شناساندن تک‌تک افراد موجود در آن - که می‌باید کامل و دقیق باشد - به صورت کلی ذکر شده است، مانند «ناصرالدین شاه در یکی از شکارگاه‌ها

با همراهان» (ص ۳۷)، «مظفرالدین شاه و دو تن از همراهان» (ص ۵۶).

چنانچه یادآوری شد، افراد موجود در عکس‌ها نیز شناسانده نشده‌اند و این نارسایی جنبه تکرار دارد و بر تمام عکس‌ها سایه انداخته است. در زیرنویس صفحه ۱۱۸ آمده: «هیئت وزرای دوره سلطنت ناصرالدین شاه هنگام سلام عید!» چون اسامی افراد دارای منصب وزارت در عصر ناصری در کتاب‌ها و عکسنامه‌های چاپ شده موجود است، با مراجعه به این آثار، امکان کامل کردن زیرنویس‌ها وجود داشته، ولی فروگذار شده است.

شناخت تصویر شخصیت‌های تاریخی و درباری، تنها از طریق انتشار سیاهه عکس با زیرنویس دقیق امکان‌پذیر است. تشخیص جایگاه فرد در تصویر نسبت به شخص بارزی چون شاه یا صدراعظم و یا نشان دادن موقعیت او در ضلع‌های مختلف عکس، سمت راست یا چپ و نشسته یا ایستاده، به شناسایی فرد کمک می‌کند که در این کتاب در اکثر صفحات چنین نیست. شایسته بود جای افراد در عکس‌ها، سمت چپ یا راست شاه یا هر فرد شاخص دیگر و نشسته بودن یا ایستاده بودن آن‌ها مشخص می‌شد. بر همین مبنا، متأسفانه افرادی هم که در زیرنویس معرفی شده‌اند، پیدا نیست در تصویر کدامیک هستند. در همین جا به چندین نمونه از این دست اشاره می‌شود:

زیرنویس عکس صفحه ۴۰: «ناصرالدین شاه در جمع درباریان با حضور مهدیقلی خان مجدالدوله و مهدی خان وزیر همایون!»

در حالی که در همین عکس ۱۶ نفر معرفی نشده دیگر هم حضور دارند و پیدا نیست مجدالدوله و وزیر همایون، کدامیک از این ۱۸ تن هستند!

در صفحه ۵۳، مظفرالدین شاه بر روی پلکانی نشسته است، دو نفر در سمت راست و دو نفر در سمت چپ او و ۳ نفر در بالای سرش حضور دارند. موضوع ذکر شده چنین است: «تصویری از مظفر شاه و حکیم الممالک، وزیر دربار و چند تن از شکارچیان همراه شاه» که اصلاً موقعیت حکیم الممالک در تصویر ناپیداست و شناسانده نشده است.

در عکس صفحه ۸۸، چهار نفر حضور دارند. اما در زیرنویس، ۳ نفر (شاهزاده میرآخور، مجدالدوله و امیرنظام گروسی) معرفی شده و نفر چهارم ناشناخته باقی مانده است. لذا با افزودن عبارت «از راست»، زیرنویس اصلاح می‌شود.

در زیرنویس صفحه ۱۰۸ آمده: «حاج ملاعلی کنی همراه با محمدحسن خان ادیب‌الدوله، جعفرقلی خان نیرالملک و علیقلی خان» و پیدا نیست کدامیک از این افراد در کدام طرف حاج ملاعلی کنی نشسته یا ایستاده‌اند.

در زیرنویس صفحه ۱۱۲ آمده: «میرزا عبدالله (برادر امین‌السلطان)»؛ و حال آنکه دو نفر نشسته و ۷ نفر ایستاده در تصویر دیده می‌شوند و از دو نفر نشسته هم پیدا نیست کدامیک میرزا عبدالله است.

کاربرد نابجای القاب تاریخی و نبود پیوند و هماهنگی در موضوع، خود عکس

و تاریخ یاد شده در زیرنویس آن.

لقب‌های تاریخی همچون «شاه» برای شاهان و «میرزا» برای شاهزادگان بویژه برای ولیعهد در دوره قاجار به کار می‌رفته است. ولیعهد تا هنگامی که شاه نشده بود، در پی اسمش عنوان «میرزا» داشت؛ اما بعد از به تخت نشستن، عنوان «میرزا» به «شاه» تغییر می‌یافت. این نکته ظریف، در کتاب رعایت نشده و در همین جا به موارد آن اشاره می‌شود:

- در زیرنویس صفحه ۴۴ آمده: «مظفرالدین شاه در دوران ولایتعهدی»، تاریخ عکس هم ۱۳۰۰-۱۳۱۳ ق. است. چون عکس مربوط به دوران ولیعهدی وی بوده است، بایستی ذکر می‌شد «مظفرالدین میرزا»!

- زیرنویس صفحه ۴۷، «مظفرالدین شاه» است به تاریخ ۱۲۹۹-۱۳۰۴ ق.؛ طبق تاریخ ذکر شده، مظفرالدین میرزا صحیح است نه مظفرالدین شاه!

- در زیرنویس صفحه ۴۸ آمده: «مظفرالدین شاه»؛ تاریخ عکس هم ۱۳۰۵-۱۳۰۹ ق. است. در این تاریخ هم، مظفرالدین میرزا بوده نه مظفرالدین شاه!

- در زیرنویس صفحه ۴۹، «مظفرالدین شاه در دوران ولایتعهدی» با تاریخ ۱۳۱۱ ق. درج شده که غلط است و مظفرالدین میرزا در ۱۳۱۱ هنوز ولیعهد بوده است نه شاه!

- زیرنویس صفحه ۵۷، دو شاه را همزمان در یک تصویر نشان می‌دهد: «از سمت راست نفر اول حسینعلی میرزا اعتضادالسلطنه، نفر دوم مظفرالدین شاه و نفر سوم محمدعلی شاه قاجار» که در اینجا محمدعلی میرزا صحیح است نه محمدعلی شاه!

- زیرنویس صفحه ۶۰، «مظفرالدین شاه در دوران ولایتعهدی در جمع درباریان» با تاریخ ۱۳۰۰-۱۳۱۰ق. آمده است که اشتباه است و صحیح آن، مظفرالدین میرزاست.

- در زیرنویس صفحه ۶۸ آمده: «محمدعلی میرزا در کنار جمعی از مقامات کشوری و اتباع خارجی و...». تاریخ درج شده در زیرعکس، ۱۳۲۶ و تپوش محمدعلی شاه نیز لباس شاهانه است. لذا «محمدعلی شاه در کنار...» صحیح است. جالب اینکه محمدعلی شاه، با همین پوشاک در صفحه قبل با زیرنویس «محمدعلی شاه در دوره پادشاهی» آمده است و سنجش آن دو صفحه با همدیگر، این لغزش را برطرف می‌ساخت؛ و دیگر آنکه تاریخ مذکور در صفحه ۶۷ نیز، دوره ولیعهدی محمدعلی شاه را نشان می‌دهد!

- زیرنویس صفحات ۷۰ و ۷۱: «احمدشاه در دوران کودکی» با تاریخ ۱۳۲۲ق. (در ص ۷۰) و ۱۳۲۱ق. (در ص ۷۱) یعنی هنگام فرمانروایی مظفرالدین شاه، پدربزرگ احمدشاه است. لذا احمد میرزا صحیح است.

- زیرنویس صفحه ۷۲، «سلطان احمدشاه قاجار» است با تاریخ ۱۳۲۱ق. که در آن تاریخ، احمد میرزا بوده نه احمد شاه و لقب سلطان هم برای شاهزادگان به کار نمی‌رفته است!

- زیرنویس صفحه ۷۳، «احمدشاه قاجار در زمان ولایتعهدی...» را با تاریخ ۱۳۲۰ نشان می‌دهد. احمد میرزا در ۶ سالگی هنوز شاه نبوده، بلکه در ۱۳ سالگی به تخت شاهی

نشسته است. بنابراین، احمد میرزا صحیح است.

به کار نبردن واژه‌ها در بافت تاریخی آن-ها، فقط القاب را دربر نمی‌گیرد؛ متأسفانه در مورد مکان‌ها هم نام‌های امروزی آن‌ها به کار رفته است که به نمونه‌ای بسنده می‌شود:

- زیرنویس صفحه ۱۵۵، «کاخ شمس‌العماره، خیابان ناصرخسرو تهران» را نشان می‌دهد. در حالی که می‌باید زیرنویس آن، «عمارت شمس‌العماره از جانب خیابان ناصریه» باشد نه ناصرخسرو!

زیرنویس‌های ناقص یا بکلی نادرست

- صفحه ۱۶۵ با زیرنویس «میدان توپخانه تهران»، عکس بندری را در کنار دریا نشان می‌دهد نه میدان توپخانه تهران را! چند صفحه بعد در صفحه ۱۷۸، همین عکس عیناً با زیرنویس «شهر بندری در یکی از کشورهای اروپایی» به چاپ رسیده است.

- زیرنویس صفحه ۱۵۶، «کاخ شمس‌العماره از خیابان ناصرخسرو تهران» است. در حالی که این عکس مربوط به دروازه اول و دوم خیابان ناصریه است، نه عمارت شمس‌العماره! کمی دقت در معماری سازه، آن را شبیه دروازه‌های تهران دوره ناصری نشان می‌دهد.

- در زیرنویس صفحه ۶۶ آمده: «مظفرالدین شاه و جمعی از درباریان در محوطه داخلی کاخ گلستان». محوطه داخلی - که تداعی اندرونی را می‌کند - صحیح نیست، بلکه این حوض مدور روبه‌روی عمارت اصلی کاخ گلستان است که در حیاط واقع شده و

هم‌اکنون به همت میراث فرهنگی، به صورت چند ضلعی و نه مدور! مرمت شده است.

- در صفحه ۱۸۱ نام عکاس (parvin) که در گوشه عکس ذکر شده - اسدالله پروین است که در مقدمه و یا زیرنویس بدان اشاره نشده است.
- اندازه عکس، در صفحه ۱۳۱ ذکر نشده است.

- در صفحه ۳۲، «ناصرالدین شاه و میرزا علیقلی حکیم الممالک در لندن»، علینقی صحیح است.

- در صفحه ۱۰۵، تاریخ ۱۲۳۲ق. در مورد عکس غلط است. زیرا تاریخ ابداع عکاسی، ۲۱ شوال ۱۲۵۴ق. بوده است.

- در سنجش عکس صفحه ۱۱۲ با عکس صفحه ۱۱۰، برمی‌آید که شخصی که در کنار میرزا عبدالله نشسته، دوستمحمد خان معیرالممالک است.

- تاریخ ذکر شده در صفحه ۱۱۵ یعنی ۱۳۰۰-۱۳۱۰ق.، با توجه به لباس‌ها و نحوه آرایش افراد موجود در عکس، صحیح نیست.

- زیرنویس صفحه ۸۰، «مسعود میرزا ظل‌السلطان پسر ناصرالدین شاه با لباس نظامی» و تاریخ عکس، ۱۲۹۷ش. درج شده است که بهتر بود به جای «لباس نظامی»، گفته می‌شد «لباس رسمی»! تاریخ عکس هم غلط است. زیرا در ۱۲۹۷ش.، مسعود میرزا

۷۰ ساله و سال آخر عمرش بوده است. در حالی که عکس، فردی را حداکثر در سن ۴۵ سالگی نشان می‌دهد!

- تصویر صفحه ۳۴، جزئی از تصویر صفحه ۴۰ است، یکی با تاریخ ۱۲۹۵ - ۱۳۰۵ق. در صفحه ۳۴ و دیگری با تاریخ دوره قاجار در صفحه ۴۰. در اینجا مؤلف، به سنجش جزئی تصاویر هم نپرداخته است.

- در زیرنویس صفحه ۵۲، «مظفر شاه و حاج زین العابدین تقی اف در باکو» آمده که «مظفرالدین شاه» صحیح است.

- در زیرنویس صفحه ۵۳، «تصویری از مظفر شاه و حکیم‌الممالک، وزیر دربار و چند تن از شکارچیان همراه شاه» درج شده که درست آن، مظفرالدین شاه است.

۲- لغزش‌های چاپی

شماره صفحه	نادرست	درست
۲۴	۱۳۶۰	۱۳۰۶
۲۶	حسن گل گلاب	حسین گل گلاب
۸۶	مهرعلی شاه	محمدعلی شاه
۱۳۰	افشار	اقشار
۱۳۱	مشاعده بگیر	مساعده بگیر
۱۷۱	منابر	معابر
۱۷۸	اوپایی	اروپایی
۹۸	حسینقلی خان مانی	حسینقلی خان مافی

انتشار بزرگ‌ترین چکیده‌نامه موضوعی پایان‌نامه‌های دانشگاهی کشور

زهرا استادزاده^۱

مریم استادزاده^۲

همگانی هم از این قاعده کلی مستثنا نیست و کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقالات داخلی و خارجی آن، غالباً پراکنده و گمنامند. شاید به همین دلیل، یکی از آشناترین مشکلات دانشجویان این رشته - که در نشست‌های داخلی زبان‌شناسان همواره مطرح بوده - انتخاب موضوع پژوهشی مناسب است.

از میان مراجع تحقیق، رساله‌های دانشگاهی، به‌رغم ارزش اطلاعاتی بالایی که دارند، به دلیل ضعف زیرساخت‌های نظام اطلاع‌رسانی علمی، بسیار غریب و ناآشنا مانده‌اند و در عمل، امکان دسترسی پژوهشگران به یافته‌های آن‌ها به‌سادگی مقدور نیست (۳: ۲۳). گواه این ادعا را، می‌توان در بازتاب بسیار ضعیف پایان‌نامه‌های تحصیلی در منابع و مآخذ تحقیقات علمی داخلی ملاحظه کرد و این، همان درد کهنه‌ای است که تاکنون وزارت علوم ... به عنوان متولی نظارت و هدایت پژوهش‌های دانشگاهی، راهکار قاطع و موفقی برای درمان آن ارائه نکرده است.

تا پیش از این، تنها منبع معرفی موضوعی

کتاب‌شناسی، در تعریف عبارت است از دانش شناسایی آثار قلمی موجود در یک حوزه علمی و تهیه فهرستی کامل از آن‌ها. امروزه کتاب‌شناسی‌ها، پیش‌درآمد و ابزار هر تحقیق اصیل علمی به شمار می‌آیند و ضمن مطلع ساختن پژوهنده از پیشینه موضوع، موجبات رفع خلأهای مطالعاتی، تکمیل تحقیقات گذشته و در کل، رونق رشته‌های دانشگاهی را فراهم می‌سازند. طبعاً، این مسئله در عصر انفجار اطلاعات، از موضوعیت بیشتری نیز برخوردار است.

در کشور ما که منادی جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم است و در چشم‌انداز ۲۰ ساله خود، قطب علمی نخست منطقه را انتظار دارد، فراهم‌سازی بسترهای اولیه انجام پژوهش‌های اصیل، می‌باید در اولویت امور قرار گیرد. ولی با تأسف باید گفت که به‌رغم تأکید وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری بر امر پژوهش، تنها معدودی از رشته‌های دانشگاهی، بواقع دارای کتاب‌شناسی جامع، روزآمد و موثق هستند. رشته زبان‌شناسی

۱. کارشناس ارشد آموزش زبان فارسی دفتر همکاری‌های علمی - بین‌المللی وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری.

۲. کارشناس مسئول کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

پایان‌نامه‌های زبان‌شناسی، رساله کارشناسی ارشد خانم نرجس جواندل صومعه‌سرایبی در رشته زبان‌شناسی دانشگاه تهران بود که حدود ۳۰۰ پایان‌نامه این رشته را از ۶ دانشگاه دولتی همراه با چکیده‌ای از محتویات هر اثر، دربرمی‌گرفت (۲: مقدمه). رساله مذکور را، یک سال پس از ارائه، در سال ۱۳۷۲ کتابخانه ملی ایران منتشر کرد. طبعاً اطلاعات مندرج در کتاب مزبور، در شرایط کنونی که دیدگاه‌های نوین زبان‌شناسی در دهه اخیر مبنای نظری بیشتر مطالعات داخلی را تشکیل می‌دهد، از کارآمدی کمتری برخوردار شده است.

لزوم پرداختن به این مهم و رفع این کاستی از چهره زبان‌شناسی امروز ایران به‌ویژه با ایجاد مقطع کارشناسی آن و نیز توسعه دوره‌های تحصیلات تکمیلی، اینک از ضرورتی دوجندان برخوردار است. البته جای خوشوقتی است که گام بلندی را از این مسیر، یکی از دانش‌آموختگان این رشته برداشته و راه را برای تهیه کتاب‌شناسی جامع زبان‌شناسی هموارتر ساخته است.

چکیده پایان‌نامه‌های حوزه زبان و زبان‌شناسی، عنوان کتابی است که در حاشیه هفتمین همایش زبان‌شناسی ایران (آذر ۱۳۸۶، دانشگاه علامه طباطبایی) و هم‌زمان با هفته پژوهش رونمایی شد. این کتاب مرجع با بیش از ۱۰۰۰ صفحه، نخستین بار در انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، در قطع وزیری و با چاپی مطلوب - که به ندرت از ناشر دانشگاهی انتظار می‌رود - به جامعه زبان‌شناسی کشور عرضه شد.

گردآوری و تدوین این اثر را در مدت

۸ سال، آقای محمدامین ناصح، دانش‌آموخته رشته زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی و عضو گروه زبان انگلیسی دانشگاه بیرجند صورت داد. نظارت علمی این طرح پژوهشی نیز، با زبان‌شناس نام‌آشنا، دکتر محمد دبیرمقدم، استاد و مدیرگروه زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی بوده است.

کتاب مذکور، در قالب ۴ جُستار و ۳ نمایه، به معرفی ۲۵۳۰ پایان‌نامه تحصیلی (فارسی و انگلیسی) در ۳۰ رشته دانشگاهی مرتبط پرداخته که در بازه زمانی ۱۳۳۳ تا اوایل سال ۱۳۸۵، در ۴۹ مرکز آموزش عالی دولتی و آزاد کشور ارائه شده‌اند (۵: مقدمه). لذا این چکیده‌نامه، علاوه بر اطلاعات پایان‌نامه‌های رشته زبان‌شناسی همگانی، چکیده رساله‌های رشته آموزش زبان فارسی را به غیرفارسی‌زبانان و نیز گزیده‌ای از ۲۸ رشته دانشگاهی دیگر را شامل می‌شود.

گردآورنده پیش از این، فهرست پایان‌نامه‌های رشته آموزش زبان فارسی را در ۲ شماره پیاپی از نشریه نامه پارسی (تابستان و پائیز ۱۳۸۴) منتشر کرده بود. به‌علاوه، فهرست پایان‌نامه‌های دستور زبان فارسی نیز در قالب کتابی در سال ۱۳۸۳ به همت وی و با همکاری گروه نشر آثار فرهنگستان زبان و ادب فارسی، طی نخستین بار انتشار یافته بود.

با عنایت به ارتباط تنگاتنگ حوزه‌های زبان‌شناسی نظری و کاربردی و از سویی، به جهت توسعه دوره‌های تحصیلات تکمیلی آموزش زبان انگلیسی، خوشبختانه مؤلف به این مهم نیز نظر داشته و به موازات گردآوری و تدوین کتاب یاد شده، نسبت به آماده‌سازی

و انتشار مستقل کتاب **چکیده پایان‌نامه‌های رشته آموزش زبان انگلیسی** نیز اقدام کرده است. (۵)

این کتاب نیز در قالب مجلدی جداگانه در ۱۰۵۰ صفحه، به معرفی ۲۰۴۶ پایان‌نامه رشته آموزش زبان انگلیسی و حوزه‌های وابسته از ۱۲ رشته دانشگاهی مرتبط پرداخته که در ۱۹ مرکز آموزش عالی دولتی و آزاد کشور ارائه شده است. لذا جمع اطلاعات زبان‌شناختی معرفی شده در دو مجموعه مذکور را، باید ۴۵۷۶ رساله از ۵۳ مرکز آموزشی و پژوهشی عنوان کرد که در نوع خود منحصر به فرد است.

ناگفته پیداست که تهیه کتاب‌شناسی‌های موضوعی به‌ویژه در زمینه پایان‌نامه‌ها - که در توزیع محدود و با ضوابط خاصی در کتابخانه‌های دانشگاهی نگهداری می‌شوند و دسترسی به آن‌ها، عمدتاً مستلزم مراجعه مستقیم به مراکز آموزشی است - تا چه اندازه دشوار و از دیگر سوی، در شرایط حاضر تا چه میزان راهگشای پژوهشگران است.

با وجودی که اخیراً معدودی از دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور، به طور پراکنده، اطلاعاتی از تحقیقات خود به صورت چاپی یا الکترونیکی ارائه کرده‌اند یا مراکزی چون پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی و کتابخانه منطقه‌ای علوم و فن‌آوری شیراز، با هدف اطلاع‌رسانی تحقیقات انجام شده، گام‌هایی در این راستا از طریق ایجاد بانک

اطلاعاتی یا انتشار خبرنامه برداشته‌اند، ولی این گام‌های آهسته و خسته، نتوانسته است مشکل ضعف معرفی پایان‌نامه‌های دانشگاهی را مرتفع سازد؛ چرا که براساس مبانی علم اطلاع‌رسانی، بانک اطلاعاتی کارآمد و مطلوب، می‌باید جامع، موثق، روزآمد و مهم‌تر از همه، سهل‌الوصول باشد که متأسفانه جمع شروط مذکور در بانک‌های اطلاعات علمی کشورمان ملاحظه نمی‌شود. (۱: ۲۵)

به عنوان مثال، در ساختار دانشگاه آزاد اسلامی، نهادی که معرف کامل پژوهش‌های انجام شده در واحدهای مختلف آن باشد، وجود ندارد و پژوهش‌نامه‌های معدود آن‌ها نیز غالباً ناهمگون و ناقصند. در کتابخانه منطقه‌ای علوم و فن‌آوری شیراز نیز تأکید بر اطلاعات کتاب‌ها و مقالات بین‌المللی است و معرفی پایان‌نامه‌های داخل کشور، در آن کمتر مورد توجه بوده است.

همچنین، پایگاه الکترونیکی مرکز اطلاعات و مدارک علمی، به جهت فقدان همکاری رسمی دانشگاه آزاد اسلامی با آن، عملاً قریب به نیمی از پایان‌نامه‌های تولیدی کشور را در اختیار ندارد. حتی برخی از دانشگاه‌های پرسابقه دولتی نظیر دانشگاه تهران، تبریز و ... بنا به هر دلیل از ابتدا با این مرکز همکاری کاملی نداشته‌اند. از طرفی همان اطلاعات موجود هم، عمدتاً مربوط به دوره پس از انقلاب تا اوایل دهه ۱۳۸۰ می‌باشد.^۳ لذا عملاً پژوهنده حس می‌کند

۳. در همین زمینه، دکتر ماندانا صدیق بهزادی نیز در کتاب **چکیده پایان‌نامه‌های کتابداری**، با همکاری سیمین حسین‌نیا، (تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و خدمات علمی جهادسازندگی، ۱۳۷۹) از انعکاس ضعیف پایان‌نامه‌های کتابداری در بانک اطلاعاتی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ابراز تأسف کرده که امید است این کاستی، با برنامه‌ریزی مسئولان جدید ذی‌ربط مرتفع گردد.

که از این طریق، امکان دسترسی به سوابق کامل موضوع برایش میسر نیست. اینجاست که گروه‌های آموزشی مجری دوره‌های تحصیلات تکمیلی نیز، به علت غیرموضوعی بودن اطلاعات مندرج در بیش از ۵۰ فصلنامه این مرکز و از سویی جامعیت نداشتن این اطلاعات، در عمل رغبت چندانی برای مراجعه به این پایگاه اطلاعاتی از خود نشان نمی‌دهند. بدیهی است، تداوم چنین وضعی در کنار سیاست‌های بعضاً متناقضی که در مدیریت امور پژوهشی دانشگاه‌ها و کیفیت نگهداری و استفاده از پایان‌نامه‌ها ملاحظه می‌شود، خود می‌تواند زمینه‌ساز رکود تحقیقات علمی و سرقت‌های اطلاعاتی گردد.

همان‌گونه که در مقدمه ناظر علمی این طرح آمده، ارائه آثاری از این دست، موجب ارتقای جایگاه رشته‌های دانشگاهی در کشور می‌شود و خلأ اطلاعاتی موجود در فضای امروز مراکز آموزشی و پژوهشی را، به نحو مطلوبی پر می‌کند و بر کیفیت آثار تألیفی آتی پرتو می‌افکند. این‌گونه پژوهش‌ها در کنار رسالت اطلاع‌رسانی، نتیجه دیگری نیز می‌تواند به همراه داشته باشد و آن، برونداد تحلیل آماری داده‌هاست که از یک سو در نیازسنجی‌های پژوهشی و عیان‌سازی خلأهای مطالعاتی رشته‌ها مفید است و از دیگر سو، علایق پژوهشی گروه‌های مختلف آموزشی را در دانشگاه‌های کشور و نیز، حوزه‌های کاری و تخصصی استادان راهنما را به‌طور مستند نمایان می‌سازد. (۴: ۵۰)

در تهیه چکیده‌نامه‌ها، رعایت اصول،

معیارها و موازینی ضروری است که نادیده انگاشتن آن‌ها به میزان چشمگیری از ارزش اثر می‌کاهد. توضیحات گردآورنده در مقدمه این دو کتاب، کامل و مبین ساختار اثر و محتویات هر بخش است. همچنین با وجود حجم بالای مطالب کتاب‌ها، غلط چاپی در متن آن نادر است و نشان می‌دهد که چکیده‌ها به دقت نمونه‌خوانی شده و مرحله ورود اطلاعات، دقیق و فنی انجام شده است. ورود اطلاعات این اثر را، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، به شرکت پارس آذرخش سپرده بود که در زمینه اطلاع‌رسانی، صاحب سال‌ها تجربه است و پیش از این هم در آماده‌سازی بخشی از کتاب چکیده پایان‌نامه‌های کتابداری و نیز تربیت بدنی، مشارکت داشته است.

شیوه طبقه‌بندی مطالب ارائه شده، بر مبنای نام رشته‌های تحصیلی و ترتیب الفبای نام دانشگاه‌ها (به تفکیک دولتی و آزاد) و در نهایت الفبای نام پدیدآورنده تنظیم شده است و طبعاً در این شیوه از دسته‌بندی مطالب، جستجوی داده‌ها از طریق نمایه‌های سه‌گانه (نام پدیدآور، نام استاد راهنما و موضوع) صورت می‌گیرد. رساله‌های نوشته شده به زبان انگلیسی نیز در بخشی مستقل همراه با نمایه‌های مربوط ارائه شده‌اند.

نمایه موضوعی - که کاربردی‌ترین و نیز فنی‌ترین نمایه شمرده می‌شود - گرچه بدون تورفتگی تنظیم شده، ولی با انتخاب توصیفگرهای مناسب و نیز با ارجاعات بهنگامی که تعبیه شده، در عمل یاریگر پژوهنده در فرایند جستجوی داده‌هاست و اصطلاحاً، ریزش اطلاعات در آن ناچیز

است. از آنجا که شمار زیادی از موضوعات مورد مطالعه در پایان‌نامه‌ها، در سرعنوان‌های موضوعی فارسی یافت نمی‌شود، منابع اصلی انتخاب توصیفگرها عبارت بوده است از عنوان مدرک، فهرست مندرجات، چکیده پایان‌نامه و در مواردی هم بر اساس تجزیه و تحلیل محتوای اثر. نمایه‌سازی به شیوه همارا و با استفاده از زبان ترکیبی (کنترل شده و طبیعی)، توأمان انجام شده است. این موضوع، مؤید بهره‌گیری مؤلف از مشاوره متخصصان حوزه کتابداری در تنظیم نمایه‌هاست و در بخش سپاسگزاری نیز، شاهدیم که به نام دکتر ناهید بنی اقبال، علی‌آقابخشی و نیز یکی از اعضای گروه کتابداری دانشگاه بیرجند در این باره تصریح شده است.

گرچه عمدتاً در ساختار رساله‌های پیش از دهه ۱۳۷۰ شمسی، صفحه‌ای با عنوان «چکیده» وجود نداشته است و از سویی، بسیاری از چکیده‌های مندرج در این رساله‌ها، مبتنی بر اسلوب‌های متعارف چکیده‌نویسی نبوده و حاوی بار اطلاعاتی چندانی نیست، ولی در این مجموعه، ملاحظه می‌شود که طول بیشتر چکیده‌ها با وجود دشواری دسترسی به پایان‌نامه‌ها در مراکز آموزشی، بین ۱۲ تا ۱۸ سطر است و مطالب اغلب آن‌ها با زبانی ساده برای به تصویر کشاندن محتوای رساله کافی است. در تهیه چکیده‌ها، بسته به نوع تحقیق، عمدتاً از الگوی تمام‌نما- راهنما^۴ استفاده شده است. نکته دیگر اینکه، در چکیده‌نامه‌های موضوعی پیشین، ملاحظه می‌شود که مؤلف، ناممکن بودن معرفی کامل پایان‌نامه‌های برخی

از دانشگاه‌ها را، به دلیل فقدان همکاری چند دانشگاه در ارسال اطلاعات موردنظر عنوان کرده؛ حال آنکه در مجموعه مذکور، چون اطلاعات از طریق مراجعه مستقیم گردآوری شده، نیازمند پوزش‌خواهی یا توضیحاتی از این دست نبوده است که این، خود از نقاط قوت کار محسوب می‌گردد.

البته باید خاطر نشان کرد که اطلاعات بخش «ضمیمه» - همان‌گونه که در مقدمه مؤلف آمده - چون اندکی پیش از انتشار کتاب و صرفاً با هدف روزآمد کردن اطلاعات اثر، آماده‌سازی شده، همگی بدون چکیده ارائه شده‌اند. در بخش ضمیمه، علاوه بر پایان‌نامه‌های متأخر، معدودی از رساله‌های قدیم‌تر نیز دیده می‌شود که احتمالاً در متن جا افتاده بوده‌اند؛ لذا در بخش ضمیمه معرفی شده‌اند.

زحمات و کوشش‌های مؤلف در گردآوری، آماده‌سازی و تدوین این کتاب - که بزرگ‌ترین مجموعه موضوعی پایان‌نامه‌های کشور، هم از حیث تعداد رکورد و هم از نظر گستره زمانی داده‌هاست - برای کسانی که با پژوهش‌های میدانی و دشواری‌های آن آشنا هستند، قابل درک است؛ چرا که اساساً امکان تحقق کارهایی با این گستره، بیشتر در قالب تیم و همکاری گروهی متصور است.

اینک ادامه این راه برکت خیز ولی دشوار، فراروی انجمن زبان‌شناسی ایران و دیگر علاقه‌مندان این حوزه است و نهضتی مشابه در زمینه فراهم‌سازی اطلاعات کتاب‌ها و مقالات زبان‌شناختی داخلی به عنوان مکمل

4. Indicative- informative abstract.

این طرح ضروری است؛ هر چند که مؤلف در مقدمه کتاب خود، نسبت به پرداختن به این مهم نیز ابراز امیدواری کرده است. البته این مرحله از کار، علی‌القاعده پژوهشی کتابخانه‌ای شمرده می‌شود و نیازمند مراجعه مستقیم به ده‌ها مرکز آموزش عالی در اقصا نقاط کشور نیست. اثر مزبور، به سهم خود توانست به یکی از مسائل ملموس جامعه زبان‌شناسی، پاسخی بهنگام دهد. باشد که با تکمیل این کار، به‌زودی شاهد تحقق کتابشناسی جامع زبان‌شناسی و نیز فراگیری آن در دیگر علوم باشیم، ان‌شاء‌الله.

منابع

۱. بابایی، محمود. «بررسی ساختار و وضعیت ذخیره و بازیابی اطلاعات در پایگاه‌های اطلاعاتی».

پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.

۲. جواندل صومعه‌سرای، نرجس. **چکیده پایان‌نامه‌های زبان‌شناسی**. تهران: کتابخانه ملی ایران، ۱۳۷۲.

۳. عسکری، سهیلا. «بررسی تأثیر بانک‌های اطلاعاتی در ارتقاء کیفی پایان‌نامه‌های تحصیلی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۶.

۴. علیدوستی، و دیگران. «تحلیل اطلاعات پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها». **فصلنامه کتاب**، دوره هجدهم، ۳ (پاییز ۱۳۸۶): ۴۹-۷۰.

۵. ناصح، محمدامین. **چکیده پایان‌نامه‌های حوزه زبان و زبان‌شناسی**. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۸۶.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

آشنایی با نسخ خطی و آثار کمیاب (فارسی و عربی) / غلامرضا فدایی . تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۸۶، دوازدهم، ۳۰۷ ص.

کتب خطی دارای ارزش‌های فراوان تاریخی، علمی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و دینی دارند. تحقیق، بررسی و تصحیح این آثار، ما را به دنیای گذشته وارد می‌کند. علاوه بر خود متون نسخ خطی؛ حواشی، شرح‌ها، تقویم‌ها، وقف‌ها، امضاها و مهرها نیز، حاوی اطلاعات تکمیلی جالبی هستند که برای محققان ارزش فراوانی دارند.

مباحث کتاب حاضر، در ۲ بخش تنظیم شده؛ بخش اول به وضعیت موجود اختصاص دارد و شامل ۴ فصل است. بخش دوم، به «چه باید کرد» اختصاص دارد و شامل ۶ فصل می‌باشد. پیوست‌های ۱ و ۲، شامل نمونه‌هایی از خطوط، تذهیب، ترصیع و جلدهای نفیس، فهرستی از اصطلاحات نسخ خطی است. آنگاه در پیوست ۳، موضوعات متنوع موجود در نسخ خطی، در دو مجموعه احصا شده است. در پیوست ۴، شرح حال شماری از نسخه‌شناسان مشهور، و در پیوست‌های

۵ و ۶ معرفی فهرست‌نامه‌های نسخه‌های خطی در کتابخانه‌های دنیا و سپس، بررسی آماری نسخ خطی در کتابخانه‌های کشور آمده است. در پیوست ۷، به معرفی چندین کتاب مهم عربی در حوزه تصحیح نسخ مهم پرداخته شده و در آخرین پیوست، پاره‌ای از وبگاه‌های داخلی و خارجی مرتبط با نسخ خطی، معرفی شده است.

فریده خوش‌تراش پسندیده

کتابشناسی صادق هدایت / ناهید حبیبی آزاد (گردآورنده) . تهران: نشر قطره، ۱۳۸۶، ۲۸۸ ص.

«کتابشناسی صادق هدایت»، مرجعی اختصاصی است که فهرستی از آثار صادق هدایت را تا نیمه‌های سال ۱۳۸۱ دربرمی‌گیرد و شامل: مجموعه آثار، داستان‌های بلند، داستان‌های کوتاه، مقالات، ترجمه‌ها و ... است.

کتاب، به چندین بخش کلی تقسیم شده که عبارتند از: بخش اول (آثار فارسی)، بخش دوم (ترجمه‌های آثار صادق هدایت و آثاری

که به زبان‌های مختلف درباره وی نوشته شده است.)، بخش سوم (فهرست الفبایی نام مؤلفان)، و بخش پایانی (تصاویری از صادق هدایت و برخی از نقاشی‌های وی). متن کتاب نیز به صورت زیر تنظیم شده است:

مقدمه (صص ۹-۱۲)؛ سال‌شمار زندگی صادق هدایت (صص ۱۳-۲۱)؛ آثار صادق هدایت (صص ۲۳-۹۹)؛ کتاب‌هایی که درباره بوف کور نوشته شده است (صص ۱۰۱-۱۰۵)؛ درباره صادق هدایت: کتاب‌ها، مقالات و بخشی از کتاب (صص ۱۰۷-۲۲۶)؛ پایان‌نامه‌ها (صص ۲۲۷-۲۲۹)؛ ترجمه

آثار هدایت به اضافه کتاب‌ها و مقالاتی که به زبان‌های مختلف درباره او نوشته شده (صص ۲۳۱-۲۵۴)؛ فهرست اعلام (صص ۲۵۵-۲۶۶)؛ نمایه لاتین (صص ۲۶۷-۲۶۹)؛ عکس‌ها (صص ۲۷۱-۲۸۸).

این کتاب را - که گردآورنده آن، به استادان کتابداری ایران، سرکارخانم پوری سلطانی و آقای کامران فانی تقدیم کرده - نشر قطره، در شمار ۱۰۰۰ نسخه، با بهای ۳۵۰۰۰ ریال، به مناسبت بزرگداشت یکصدمین سال زادروز صادق هدایت، به چاپ رسانده است.

مرضیه هدایت

